

Komentar k poglavju »Prevzete besede in besedne zveze«

Pravopis 8.0

Ljubljana 2021

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU

Komentar k poglavju so pripravili

Helena Dobrovoljc: Splošno; Lastna imena (Splošno o prevzemanju lastnih imen, Prevzemanje glede na vrsto lastnega imena, Zemljepisna imena); Splošna načela za prevzemanje besed (Prilagoditve glasov in naglasa);

Tina Lengar Verovnik: Lastna imena (Imena bitij, Stvarna imena, Prečrkovanje lastnih imen);

Marta Kocjan Barle: Splošna načela za prevzemanje besed (Prilagoditve pisave, Prilagoditve glasov in naglasa, Prilagoditve narečnih in regionalnih posebnosti, Prilagoditve in spremembe slovničnih kategorij);

Hotimir Tivadar: Splošna načela za prevzemanje besed (Prilagoditve glasov in naglasa);

Peter Weiss: Splošna načela za prevzemanje besed (Prilagoditve glasov in naglasa);

Nataša Jakop: Občna poimenovanja.

Besedilo so strokovno pregledali Peter Weiss, Marta Kocjan Barle in Helena Dobrovoljc, tehnično pa ga je uredila Manca Černivec.

Kazalo

PREVZETE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE	4
O poglavju.....	4
Zgradba poglavja	4
Pravilo – izjema – slogovni napotek	4
Terminologija: novi terminološki pari	5
Pisno podomačena – pisno nepodomačena beseda	5
SPLOŠNO	5
OBČNA POIMENOVANJA	5
Pisno podomačena občna poimenovanja	5
Pisno nepodomačena občna poimenovanja	6
LASTNA IMENA	7
Splošno o prevzemanju lastnih imen	7
Prevzemanje glede na vrsto lastnega imena.....	7
Imena bitij	7
Pisno podomačena imena bitij	7
Prevajanje imen bitij.....	8
Zemljepisna imena	9
Krajevna zemljepisna imena.....	9
Slovenska krajevna zemljepisna imena namesto neslovenskih	11
Nekrajevna zemljepisna imena	11
Stvarna imena	12
Pisno nepodomačena stvarna imena	12
Prevajanje stvarnih imen.....	12
Prečrkovanje lastnih imen	13
SPLOŠNA NAČELA ZA PREVZEMANJE BESED	13
Prilagoditve pisave	13
Razmerje črka – glas	14
Začetnica in ločila	14
Prilagoditve glasov in naglasa	14
Zamenjave tujih glasov	15
Prevzemanje zvočnika v.....	16
Prevzemanje polglasnika	17
Prilagoditve narečnih in regionalnih glasovnih posebnosti	17
Prilagoditve in spremembe slovničnih kategorij	18

PREVZETE BESEDE IN BESEDNE ZVEZE

O poglavju

Pravopisno poglavje o prevzetih besedah in besednih zvezah je prenovljeno v strukturnem in ponazarjalnem delu. Načela prevzemanja se namreč že več desetletij niso bistveno spreminjala, vseskozi pa lahko spremljamo procese, v katerih se nekatere skupine besed – ne glede na kodifikacijo in regulacijo zaradi svoje specifičnosti – vedejo po vzorcih, ki jih v knjižnem jeziku že poznamo. Umetno vzdrževanje enotnosti določenih skupin, npr. glasbenih izrazov ali merskih enot, je čedalje bolj omejeno na jezikovne položaje, ki jih obvladujejo še druge okoliščine kot knjižnojezikovno uravnavanje. Prevzemanje danes razumemo kot proces, ki ga je treba uporabnikom knjižnega jezika predstaviti tudi s perspektive mehanizmov, s katerimi se srečujemo pri integraciji besede ali besedne zveze v knjižni jezik, npr. kdaj pisno podomačiti izraz in kdaj ne ali kdaj je sprejemljivo tudi soobstajanje dvojnic.

Pravila so glede na SP 2001 razširjena zlasti v tistih poglavjih, pri katerih je ožja skupina Pravopisne komisije zaznala problematična mesta ali so nanje opozorili jezikoslovci na podlagi jezikovne rabe, ugotovljene zlasti ob posameznih raziskavah. Precej jih je bilo mogoče razbrati iz težav uporabnikov, ki so v preteklih letih postavljali vprašanja v spletni Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Natančnejše smernice pri prevzemanju bodo uporabnikom predstavljene v t. i. preglednicah za tuje jezike, ki bodo glede na SP 2001 prenovljene in razširjene.

Zgradba poglavja

Zgradba poglavja o prevzemanju se je v slovenskem pravopisju precej spreminjala: prevzeto besedje je bilo obravnavano glede na izvor besede, nato tudi glede na potencialnega uporabnika (strokovni izrazi – ljudske izposojenke), kasneje so pravopisci prevzemanje obravnavali glede na izvorni jezik ali pa so besede delili glede na stopnjo prilagoditve slovenskemu jezikovnemu sistemu. V pričujočem predlogu novih pravil splošnemu uvodu o prevzemanju sledi obravnava prevzetih občnih poimenovanj, prevzeta lastna imena pa so obravnavana glede na vrsto lastnega imena. Končna »Splošna načela za prevzemanje besed« so povzetek raznovrstnih zakonitosti, ki jih moramo upoštevati pri prevzemanju iz posameznih jezikov; hkrati pa dopuščamo možnost, da bodo ob pripravi preglednic za tuje jezike še dopolnjena.

Pravilo – izjema – slogovni napotek

Pravopisna pravila je sicer mogoče brati kot tekoče besedilo, vendar je za uporabnika pomembnejša podrobna notranja členjenost z naslovi, razvidna iz kazala, samo besedilo pa je strukturirano tako, da je iz oblike zapisa mogoče razbrati težo zapisanega. Pravila so ponazorjena z zgledi, klik na zgled prikaže slovarski prikaz v *ePravopisu*, torej v pripadajočem pravopisnem slovarju.

Osnovnemu pravilu sledijo morebitne izjeme v razdelku »Posebnosti«. Ponekod je dodan t. i. slogovno- pojasnjevalni razdelek, ki ga grafično uvaja pisalo. Ta prinaša pojasnila o rabi v neknjižnih zvrsteh ali besedilih in okoliščine odstopanja od norme, podane pa so tudi razlage ali posebnosti, ki pomagajo razumeti pravilo.

V tem dokumentu so pravopisna pravila iz SP 2001, na katera se sklicujemo, označena s členi oz. paragrafi (§), sklici na pravila v predlogu *Pravopisa* 8.0 pa so dvodelni in zapisani v zavutih oklepajih,

npr. {15/III}. Arabska številka označuje člen, rimska pa poglavje, kot je označeno na spletni strani [Pravopis 8.0](#).

Terminologija: novi terminološki pari

Pisno podomačena – pisno nepodomačena beseda

Pri prenovi pravil poglavja o prevzemanju smo se odrekli terminološkim paroma *tujke – izposojenke* in *prevzeta imena – polcitatna imena*, ki v strokovni javnosti nista bila dobro sprejeta (prim. [Snoj 2014](#)), ter z novima opisnima terminoma – **pisno podomačena** in **pisno nepodomačena beseda** – izpostavili za pravopis bistveno razlikovalno značilnost, ki so jo morali uporabniki prej poznati pri interpretaciji pravil in vseh naštetih terminov: ali je beseda pisno podomačena, torej zapisana v skladu z izgovorom v slovenščini, ali ne.

Druge spremembe v poglavju (npr. terminologija pri zemljepisnih imenih) izhajajo iz sprememb, ki jih je komisija predstavila že komentarju k poglavju »Velika in mala začetnica«.

Vse spremembe in odločitve bodo podrobno pojasnjene ob posameznih poglavjih pravil v nadaljevanju.

SPLOŠNO

Uvodno poglavje {1–8/IV} na kratko povzema bistvene zakonitosti prevzemanja:

1. Prevzete besede so tiste, ki jih v knjižni jezik prevzamemo iz drugih jezikov.
2. Prevzemanje narečnih in regionalnih posebnosti se ne oddaljuje od splošnih načel prevzemanja iz tujih jezikov.
3. Prevzetosti se ne zavedamo vedno, odvisna je od poznavanja jezika, iz katerega prevzemamo, in od časa, ki je pretekel od prevzema.
4. Podomačiti besedo pomeni, da jo v izgovoru in oblikah ter besedotvorju in skladenjski rabi prilagajamo slovenščini.
5. Najbolj vidna, a neobvezna je pisna prilagoditev slovenskemu jeziku, zato na osnovi tega besede delimo na (a) pisno podomačene in (b) pisno nepodomačene.
6. Najbolj zaželena oblika prevzemanja občnih poimenovanj je prevajanje.

OBČNA POIMENOVANJA

Pisno podomačena občna poimenovanja

Pisanje prevzetih občnih poimenovanj v prenovljenih pravilih obravnavamo dvostopenjsko (glede na stopnjo pisne podomačenosti oz. nepodomačenosti). Najprej predstavimo načela za pisanje večje in manj problematične skupine prevzetih občnih besed in besednih zvez, tj. pisno podomačenih občnih poimenovanj {9–11/IV}, nato načela za pisanje manjše, bolj razdrobljene in manj ulovljive skupine besed in besednih zvez, ki se iz različnih jezikovnih in nejezikovnih razlogov pisno ne podomačujejo oz. se tudi v daljšem časovnem obdobju ne podomačijo. To skupino obravnavamo v poglavju o pisno nepodomačenih občnih poimenovanjih {12–13/IV}. Glede prevzemanja za vsa občna poimenovanja velja, da se v izgovoru, oblikoslovju, besedotvorju in skladnji podomačujejo, tako da se prilagajajo

zakonitostim slovenskega knjižnega jezika, razlika med prvo in drugo skupino je torej le v podomačenem oz. nepodomačenem (izvirnem, citatnem) zapisu. V prenovljenih pravilih uvajamo dihotomno razmerje *pisno podomačen* – *pisno nepodomačen* kot izrazno novost zaradi preglednejše obravnave te pravopisne problematike.

Razlika s SP 2001 v tej temi je večja v strukturnem kot vsebinskem smislu, saj se sam proces podomačevanja občnih besed v zadnjih dvajsetih letih ni bistveno spremenil, spremenila pa se je seveda lahko norma pri posameznih v pravilih ali slovarju navedenih prevzetih besedah in besednih zvezah (npr. norma pri merskih enotah). Aktualna norma prevzetih besed in besednih zvez je zato lahko razvidna šele iz sodobnih, aktualiziranih normativnih slovarjev. Pri tem imajo posebno vlogo splošni razlagalni slovarji, ki vključujejo glavino občnoimenske leksike in vzpostavljajo normativno razmerje tudi med dvojnicami prevzetih besed in besednih zvez; to je včasih vezano na pomensko oz. kontekstualno realizacijo besede, npr. *camembert/kamember* : *camembert* in *brie*.

Pisno nepodomačena občna poimenovanja

Kot rečeno v splošnem delu, za pisno podomačena občna poimenovanja (besede in besedne zveze) velja, da smo jih na vseh jezikovnih ravneh že prilagodili zakonitostim slovenskega jezika: v izgovoru, pri pregibanju in v skladijski rabi. Prevzetih občnih poimenovanj, ki so se v slovenščini že pisno podomačila, je veliko in se njihove prevzetosti pogosto niti ne zavedamo več, npr. *šampion* (prevzet prek nem. *Schampion*). Poti prevzemanja so zapisane v etimoloških slovarjih.

V procesu podomačevanja morda nekoliko več težav povzročajo besede, ki jih prečkujemo iz različnih nelatiničnih pisav. Zato smo zanje vpeljali svoje pravilo (v SP 2001 je bilo to brez ponazarjalnih zgledov omenjeno v členu 164), ki določa, da tudi besede in besedne zveze, prečkovane iz nelatiničnih, bodisi fonetičnih (npr. cirilične), zlogovnih (npr. japonska) ali logografskih pisav (npr. kitajske), v pravilih predstavljenih v posebnih preglednicah, obravnavamo tako kot druge pisno podomačene besede, torej jih ob prevzemanju podomačimo tudi v zapisu {10/IV}, npr. *cunami*.

Prevzete besede in besedne zveze se pisno podomačujejo glede na govorno uresničitev (izgovor) v slovenskem knjižnem jeziku. Ker je podomačevanje lahko daljši jezikovni proces, govorna uresničitev posameznih prevzetih besed pa ni vedno enoumna oz. nedvoumna, nastanejo v jeziku tudi pisne dvojnice, npr. *koktajl/koktejl* (prevzeto iz *cocktail*). V nekaterih primerih se pisno podomačena oblika uveljavi šele pri njihovih tvorjenkah iz njih, npr. *picopek*, ali drugih besedah iz iste besedne družine, npr. *kemper*. Ker se v fazi prevzemanja včasih pojavi več različnih delno podomačenih zapisov, npr. *wellness/wellnes/welness/welnes/velnes*, se v jeziku vzpostavi neenotna norma, zato smo v prenovljenih pravilih posebej opozorili, da raba takih delno podomačenih vmesnih oblik zapisa v knjižni slovenščini ni priporočljiva, npr. *pizzerija* namesto *picerija* {11, 1. točka/IV}.

Status posebnosti pri prevzemanju imajo merske enote, saj njihovo dvojnično normo uveljavlja tudi slovenski standard za zapisovanje merskih enot (SIST ISO 31), ki predpisuje rabo tako izvirnih kot podomačenih zapisov, pri čemer so v strokovnih besedilih celo bolj uveljavljene nepodomačene dvojice {10, 2. točka/IV}, npr. *newton/njuton*. Ta segment pravil se vsebinsko povezuje s poglavjem »Simboli« (poglavje »*Krajšave*«), kjer je obravnavano pisanje simbolov pri merskih enotah.

LASTNA IMENA

Splošno o prevzemanju lastnih imen

V primerjavi s SP 2001 pričujoči predlog pravil že uvodoma predstavlja zakonitosti prevzemanja tudi s ponazoritvami, ki uporabniku pomagajo pri uveljavitvi pravila. Tako uporabnik izve, (1) kaj pomeni, če je **ime pisno nepodomačeno**; (2) kaj pomeni, če je **ime pisno podomačeno**; (3) katera imena ali sestavine imen **prevajamo** in (4) kdaj **namesto tujih uporabimo slovenska imena**.

V členu {15/IV} je povedano, da je pisno nepodomačeno ime zapisano tako kot v izvornem jeziku, izgovorimo pa ga v skladu s fonemskim sistemom, ki ga pozna knjižna slovenščina, saj ga le tako lahko skladijsko integriramo v besedila. V členu {16/IV} so prikazana imena, pri katerih je zapis prilagojen izgovoru v slovenščini. Iz člena {17/IV} je razvidno, da prevajamo stalne pridevke v imenih zgodovinskih oseb, če ti prinašajo podatek o lastnostih poimenovanega (**Dobri**, **Grozni**, **Levjesrčni**, **Veliki**), izkrajevne pridevke pa le prilagajamo (**Asiški** < it. Asissi). Prevajamo tudi domišljajska imena in vsa občna poimenovanja v večbesednih imenih (**Reka svetega Lovrenca**, **Tihi ocean**). Člen {18/IV} je novost, saj osebnih imen, ki imajo slovensko podobo (imena vladarjev in papežev), ne prevajamo, temveč zanje poiščemo ustrezno slovensko ime, če obstaja in če govorimo o t. i. zgodovinskih imenih vladarjev. O tem več v poglavju »Imena vladarjev, papežev in svetnikov«.

Prevzemanje glede na vrsto lastnega imena

Imena bitij

Imena bitij {19–29/IV} so obravnavana kot enovita skupina. Odpravljena je delitev iz SP 2001, tj. na latinične in nelatinične pisave, saj je problem prečkovanja zajet v samostojnem podpoglavju.

Osnovno pravilo ostaja nespremenjeno: pisno podobo prevzetih imen bitij načeloma prilagajamo le v izgovoru ter pri skladijskem prilagajanju in tvorjenju novih oblik. Podomačujemo ali prevajamo pa nekatere skupine lastnih imen, ki so glede na SP 2001 bodisi ohranjene ali le nekoliko spremenjene bodisi so prilagojene dejanskemu stanju ali na novo oblikovane.

Pisno podomačena imena bitij

Imena zgodovinskih osebnosti {20/IV} so v primerjavi s SP 2001 premaknjena iz osnovnih pravil med posebnosti v uvodnem delu poglavja. Pri tem smo sledili ugotovitvi, da v sodobni rabi prevladuje nepodomačena varianta imena, ki ji dajemo normativno prednost, npr. **Janez Vajkard Valvasor** (**Valvasor**), **Martin Luther** (**Luter**). Odločitev izhaja tudi iz pregleda novejših strokovnih del, v katerih pogosto ni govor zgolj o konkretni, najbolj izstopajoči zgodovinski osebnosti, temveč tudi o njeni družini, potomcih in sorodnikih. Slednje seveda zapisujemo z izvornimi in nepodomačenimi oblikami priimkov, zato je pri normativni odločitvi pretehtalo **načelo identifikacijske nedvoumnosti**. Tudi SP 2001 (§ 174) je glede podomačevanja pri teh imenih zadržan (»podomačujemo redka druga imena«). Razlike med temi imeni, ki jih v gradivu zaznavamo, so prikazane v slovarskem delu oz. [ePravopisu](#). Če je podomačena oblika omejena na zgodovinska imena, jih uvaja pojasnilo, npr. pri **Petrarca** »kot zgodovinsko ime tudi podomačeno v obliki Petrarka«.

Novo glede na SP 2001, ki v členu 176 sicer omenja svetniška imena, je pravilo o podomačevanju religijskih ter svetopisemskih in (večine) mitoloških imen. Podomačena so vsa imena božanstev in

mitoloških bitij ([Alah](#), [Freja](#), [Leviatan](#), [Višnu](#)). Več kot 350 jih je že vključenih [slovar](#), v katerem je podomačitev izkazana tudi leksikografsko (npr. [Dike](#) gl. [Dika](#)). Posebno skupino predstavljajo svetopisemska imena, ki se razlikujejo od današnje oblike imen ([Ruta](#) – [Ruth](#)); večinoma pri teh imenih sledimo načelu, da imajo slovenščini najbližjo ustreznico, npr. [Mojzes](#) (angl. [Moses](#), nem. [Mose](#), hrv. [Mojsije](#)).

Manjši popravki so bili narejeni pri štirih skupinah imen bitij, ki jih pisno podomačujemo (prvi dve sta bili v SP 2001 združeni):

- (a) imena pripadnikov narodov, delov narodov ali narodnosti, ljudstev in staroselcev ([Apač](#) – [Apačinja](#); dodane so ženske oblike) {23/IV};
- (b) imena prebivalcev držav ter imena prebivalcev tistih pokrajin in naselij, ki jih pišemo podomačeno ([Bask](#) – [Baskinja](#); tudi tukaj so dodane ženske oblike) {23/IV};
- (c) imena iz starogrško-rimskega sveta oz. imena, prevzeta prek latinščine in stare grščine ([Ezop](#), [Cezar](#), [Kolumb](#)) {21/IV};
- (d) imena nekaterih vladarskih in plemiških rodbin ter njihovih pripadnikov ([Burboni](#), [Jagelonci](#)) {21/IV}.

Zadnji skupini imata vsaka po eno posebnost {22/IV}. Pri antičnih imenih je ubesedena (in hkrati omejena) možnost zapisovanja s citatno končnico v osnovni obliki (tip [Aristoteles](#)), ki je bila nakazana tudi v zgledih v SP 2001 (na način [Plavt/us/](#)). Vendar pa je v tem predlogu omejena na strokovno rabo (klasični jezikoslovci). Nova pa je posebnost pri imenih pripadnikov plemiških in vladarskih rodbin glede razlikovanja med izvornimi zemljepisnimi imeni in podomačenimi imeni pripadnikov rodbin ([Otto von Habsburg](#) proti [Habsburžan](#), [Habsburški](#)).

Skupina **svetniških** imen ter skupina **imen vladarjev in papežev** sta bili zaradi podobnosti problematike združeni v skupno samostojno podpoglavje {25–28/IV}. Pravila so glede na SP 2001 (§ 177) obvestilno razširjena, zgledom pa so (enako kot v [slovarju](#)) pripisani izvirniki in okrajšave jezikov, iz katerih prihajajo. Pri vladarskih imenih ter imenih papežev in svetnikov je nazorneje prikazano bodisi pisno podomačevanje ([Arthur](#) – [Artur](#)) ali menjava izvirnega imena s slovenskim ([George](#) – [Jurij](#)). Slednje je omejeno večinoma na t. i. **zgodovinska imena vladarjev**, ki ob nastopu položaja prevzamejo značilni naziv enega od prednikov, ki mu je dodana še rimska številka, ki označuje zaporednega vladarja s tem imenom (npr. [Filip VI./Šesti](#)). Pri bolj znanih nosilcih vladarskih nazivov prevladajo nove okoliščine, tako da njihovih imen ne podomačujemo. Podomačevanje je v sodobnem času namreč nedosledno (princ [Harry](#)); sodobna raba in diskusije v Jezikovni svetovalnici na to temo pa kažejo, da se to dogaja tudi pri imenih, pri katerih imamo v slovenščini nedvoumne ustreznice (španski kralj [Juan Carlos](#), ne [Janez Karel](#)), kar je nedvomno povezano tudi z identifikacijskimi težavami, ki jih prinaša po eni strani sprememba imena prestolonaslednikov (princ [Felipe](#) – kralj [Filip](#)), po drugi strani pa oddaljenost slovenske oblike od izvirne.

Uporabniki so opozorjeni na vzporednost med zapisom zaporednih števil ob imenih vladarjev in papežev s številko in besedo ([Henrik VIII./Osmi](#)), slednja je po načelu pisanja stalnih pridevkov ob imenih pisana z veliko začetnico. Stalne pridevke ob imenih podomačujemo, tj. prevajamo ([Anton Puščavnik](#)) ali zgolj prilagodimo slovenščini, če gre za izkrajevne pridevke ([Eleonora Akvitanska](#)).

Prevajanje imen bitij

V primerjavi z obravnavo v SP 2001, kjer je prevajanju imen bitij namenjen le en člen, so prenovljena pravila podrobnejša. Prevedena imena bitij {29/IV} so razdeljena v tri smiselne skupine. Prva skupina

so domišljajska imena v prevodih umetniških oz. literarnih del ([Špicparkelj](#)). Druga in tretja skupina sta nastali ob natančnejši opredelitvi tega, kar je SP 2001 imenoval »vzdevki«. Dejansko gre po eni strani za prave vzdevke ([Sončni kralj](#)) in po drugi strani za stalne pridevke v večbesednih imenih zgodovinskih oseb ([Pipin Mali](#)). Vsem ponazarjalnim primerom so dodani izvirniki s pojasnilom, iz katerega jezika smo jih prevedli.

Zemljepisna imena

Poglavje v predlogu pravil je glede na koncept v SP 2001 nekoliko spremenjeno. Dosedanja kategorizacija je namreč delila zemljepisna imena na enobesedna in večbesedna, pregled rabe pa je pokazal, da bi se – glede na vprašanja uporabnikov – po poglavju lažje orientirali, če iz skupine vseh zemljepisnih imen izvzamemo krajevna (prej naselbinska) imena, ki so le izjemoma pisno podomačena, večinoma pa imamo namesto podomačene različice kar slovensko ime. Pri nekrajevni (prej nenaselbinskih) imenih pa obstajajo kategorije imen, ki jih podomačujemo, ne glede na to, ali so strukturno enobesedna (imena držav, rek, pokrajin), in take, ki jih sploh ne podomačujemo, četudi so imena dvo- ali večbesedna (npr. [Costa Brava](#), [Sierra Leone](#), [Burkina Faso](#)).

Krajevna imena

Večino krajevni imen, enobesednih ali večbesednih, v slovenščino sprejmemo v izvirni obliki, pisno jih ne podomačimo, razen če se je to zgodilo že v preteklosti ([Bruselj](#), [Praga](#), [Varšava](#), [Ženeva](#)) in se v prevzeti obliki tudi ustalilo. Pravilo ponazarja {33/IV}, zakaj med podomačena imena uvrščamo tudi tista, ki se pri nas »izgovarjajo tako, kot se pišejo« (SP 2001, § 190), saj je ob njih prikazan izgovor v izvirnem jeziku. Med posebnosti {34/IV} so uvrščena imena, ki so bila v izvirnih jezikih ali angleščini uradno spremenjena v zadnjem času zaradi odmika od »kolonialnih imen«, narejenih po vzoru jezikov tistih narodov, ki so vladali v deželah. Odločitev, ali bi tudi v slovenščini sprejeli načelo, da bodo v kodifikaciji upošteevane oblike imen, ki so bližje domačim na nekem območju – npr. namesto ruskih oblik [Kijev](#), [Lvov](#), [Černigov](#), [Rovno](#) idr. naj bi sprejeli ukrajinske [Kijiv/Kiiv](#), [Lviv](#), [Černihiv](#), [Rivno](#) idr. – še ni bila sprejeta. Komisija je po posvetu s strokovnjaki za zemljepisna imena (Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije) sklenila, da se kodifikacija za zdaj ne bo spremenila, saj je za reformo treba pretresti cel nabor tovrstnih imen, s čimer pa se morata strinjati obe delovni telesi. Opozoriti je treba tudi na to, da ruska imena ukrajinskih mest v slovenščini niso prisotna šele od časa Sovjetske zveze dalje in da so tudi imena, ki nastanejo po prečrkovanju ciriličnih pisav, podrejena slovenskim pravilom. Da so med imeni razlike, kaže tudi naslednji pregled:

1. Ime ukrajinskega glavnega mesta [Kijev](#) je bilo v slovenščini uveljavljeno že v prvih atlasih (npr. Cigaletov *Atlant* (1869–1877) in Orožnov šolski atlas iz leta 1902 prinašata obliko [Kijev](#); gl. [Slovar slovenskih eksonimov](#)), vendar je to ruska oblika imena, ki je veljala v obdobju Sovjetske zveze (1922–1991) za edino formalno priznana. Razlog za ohranjanje starega zapisa je ustaljenost, saj ime [Kijev](#) ni le ruska, temveč je tudi starinska oblika, ki jo imajo Ukrajinci evidentirano v starejših spomenikih – tam zapisano kot *Кыѣвъ* (= Kijev). Gre za zapis arhaične zveze trdega *i*-ja (ы) oziroma jerija, pogosto transkribiranega s črko *y*, in jotiranega z *e*-jem (ѣ). V 19. stoletju, ko se je pisava reformirala, se je ime začelo zapisovati *Київ*, kar bi v slovenščino prečrkovali kot [Kijiv](#). Etimologija sicer govori za obliko [Kijev](#), saj naj bi bilo mesto poimenovano po bajeslovnem princu [Kiju](#) (*Kij*, osebno ime > [Kijev](#), svojilni pridevnik iz imena). V evropskih jezikih uporabljajo oblike [Kiev/Kiew](#), [Kijev](#) ipd., zato si ukrajinska vlada prizadeva spodbuditi rabo ukrajinske oblike imena. Ministrstvo za zunanje zadeve Ukrajine je leta 2018

sprožilo spletno kampanjo, naslovljeno #KyivNotKiev in #CorrectUA. Želena oblika imena prodira v tuje medije in opise infrastrukturnih povezav počasi, tudi zaradi močnega nasprotovanja ukrajinskih državljanov ruske narodnosti.

2. Po nastanku je tudi ime mesta **Lvov** svojilni pridevnik iz osebne imena (**Lev** je bil sin galicijskega kralja, ustanovitelja mesta). V zgodovini so obliko imena določali različni zavojevalci (nemška oblika je **Lemberg**, latinska pa **Leopolis**), zato je ime mesta tudi danes po različnih jezikih zelo raznoliko, npr. hrvaško **Lavov**, turško **Ilbo**, hebrejsko **Lemberg** ali **Lemberik**, armensko **Ilof** ipd. V zahodni Evropi so načeloma prevzeli ukrajinsko varianto imena, tj. **Lviv** (angleško, francosko, špansko). V starejših slovenskih virih in pravopisih, npr. v Breznikovem *Slovenskem pravopisu* iz leta 1920 (str. 74), se je že uporabljala oblika **Lvov** (**severno od Lvova**, SP 1920), v geografski stroki (v atlasih pri Ciglerju in Orožnu) pa je bila vzporedno uporabljena izpridevniška oblika, izpeljana iz imena, zato različica **Levov**. Danes je najbolj razširjena oblika **Lvov**, vendar se zlasti z imeni športnih klubov (npr. **Time Lviv**) čedalje bolj širi ukrajinsko ime **Lviv**.
3. Ime **Rovno** za ukrajinsko mesto, ki je najbolj znano po nacističnem terorju med drugo svetovno vojno in je bilo prestolnica nemške Ukrajine (**Rovenski geto**), najdemo že v starejših slovenskih priročnikih (oz. v že navedenih atlasih) zapisano kot **Rovno** (v pomenu 'raven/ravnica'), čeprav se ukrajinska različica glasi **Rivne** (veliko ukrajinskih mest nosi ime **Rivne** in jih v tej obliki pišemo tudi v slovenščini). Do leta 1991 je bila v rabi ruska varianta imena. Ukrajinsko obliko so sprejeli tudi v drugih jezikih, npr. v angleščini, španščini, italijanščini, hrvaščini; poljsko ime se glasi **Równie**, nemško pa **Riwne** (v starejših besedilih tudi **Röwne**). Slovenska varianta imena je prekrivna z rusko, vendar pa se v zadnjem času pojavlja čedalje več ukrajinskih oblik imena – ponovno zaradi imen športnih klubov in homonimnega imena ukrajinskega okrožja (oblasti).

Po podobnem vzorcu bi bilo treba preučiti vsa imena, za katera je v slovenskem okolju prisoten dvom o spremembi uradne oblike imena, npr. **Kalkuta** (namesto **Kolkata**), **Taškent** (namesto **Toškent**), **Vilna** (namesto **Vilnius**). Izjema je ime **Mumbaj**, ki ga je v novi obliki potrdil indijski parlament v New Delhiju leta 1997, uporabljajo pa ga tudi države članice Evropske unije pri uradnem komuniciranju.

Druga posebnost podomačevanja krajevnih imen {34/IV} so **večbesedna imena**, pri katerih dogovorno prevajamo občnoimenske sestavine (ne vedno, npr. **New York** namesto **Novi York/Jork**), lastnoimenske ali izlastnoimenske pa prilagodimo. Pri slovanskih imenih to pomeni tudi morfemsko prilagoditev, ki je lahko povezana tudi z besedno vrsto: **Špindlerjev Mlin** (< češ. *Špindlerův Mlýn*). Vedno prevajamo veznike in predloge v krajevnih in nekrajevnih imenih (**Frankfurt ob Majni** < nem. *Frankfurt am Main*).

Zaradi spremljanja podomačevanja krajevnih imen se zdi potrebno spomniti tudi, da se nekatera že podomačena imena vračajo k izvirnim oblikam: nekdanje precej uveljavljeno ime **Čikago** (zlasti v časopisju izpred druge svetovne vojne) je danes skorajda brezizjemno zapisano kot **Chicago**. Podobno je bila v slovenščino sprejeta **Filadelfija** (glavno mesto zvezne države Pensilvanija), predvsem zaradi slovenske diaspore, malo pa tudi zato, ker je tja »nezadovoljne« Slovence iz Jugoslavije pošiljal srbski politik Mihajlo Švabić na beograjskih mitingih resnice. Danes je **Philadelphia** rabljena pogosteje v nepodomačeni obliki. Vključenost v Evropsko unijo pa približuje slovensko govorečemu druga mesta: nekatere pomembne evropske ustanove so v **Luxembourgu**, glavnem mestu države, ki se imenuje **Luksemburg**. Zastavlja se vprašanje, ali je smiselno mesto še vedno pisati nepodomačeno. Podobno je z vsemi, pogosto manjšimi evropskimi mesti, v katerih potekajo bodisi srečanja držav članic ali v

katerih so sklenjeni za evropsko skupnost pomembni dogodki, če le ni razlogov za ohranjanje izvirnega zapisa več, npr. [Schengen](#) |kraj| – [Schengenski sporazum](#) ali uradno [Sporazum o postopni odpravi kontrol na skupnih mejah](#) tudi [šengen](#) |sporazum o varnostnem območju|.

Slovenska krajevna imena namesto neslovenskih

Posebno skupino imen predstavljajo povsem slovenska imena za kraje v drugih državah {35–36/IV}, ki so se pojavila zaradi slovenskih manjšin, ki živijo v tem prostoru (celoten fond zamejskih imen, npr. [Beljak](#), [Celovec](#), [Čeber](#), [Čedad](#), [Gornji Senik](#), [Kotmara vas](#), [Oglej](#), [Sovodenj](#), [Tablja](#), [Žabnice](#)), zemljepisne bližine ([Pulj](#), [Reka](#)), tesne kulturne povezanosti v preteklosti ([Solun](#), [Carigrad](#)) ter zgodovinskih in infrastrukturnih povezav ([Dunaj](#), [Rim](#), [Benetke](#)). Ta imena uporabljamo v slovenskem knjižnem jeziku; v uradnih položajih oziroma na dvojezičnem področju lahko uporabljamo obe imeni (slovensko in neslovensko), ločeni s poševnico {37/IV}. Pri tem je opozorjeno na položaje, ko se zamejska skupnost Slovencev (zlasti v Italiji) odloča za bolj poslovenjena imena kot v matici, npr. [Bocen](#), [Milan](#), [Turin](#), kar bi bilo treba gradivsko bolj raziskati.

Nekrajevna imena

Nekrajevna imena so večinoma pisno podomačena oziroma – v občnoimenskih sestavinah – prevedena. Zaradi velikega števila takih imen so uporabniki uvodoma seznanjeni z obveznostjo rabe prevzetih imen {38/IV}, kar v Republiki Sloveniji ureja Komisija za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije (dalje KSZI), in z mehanizmi prevzemanja {39/IV}, ki jih pravila doslej niso vključevala:

1. Občnoimenske sestavine prevajamo, pri tem se oziramo na že objavljene sezname slovenskih eksonimov, s čimer zagotovimo, da se v rabi ne pojavlja več različic imena za isto pojavnost. {39/IV}
2. Pri prevzemanju novih imen skrbimo za zagotavljanje nedvoumne identifikacije z izvirnikom. {41/IV}
3. Tudi če je podstava imena lastnoimenska, jo prilagodimo glede na to, v katero besedno vrsto se umešča, s čimer se uskladijo tudi druge sestavine imena, npr. angleško ime *Niagara Falls* prevedemo z zvezo pridevnika in samostalnika kot [Niagarski slapovi](#), medtem ko francosko ime *Côte du Poivre* prevedemo kot zvezo dveh samostalnikov: [Obala popra](#).
4. Če je ime za prevzemanje prezahtevno, si lahko pomagamo z rabo vrstnega določila pred imenom, npr. [ulica Vaci Utca](#) (madž. *utca* 'ulica').

Povsem zaradi praktičnih potreb so pod kategorizacijo vseh tipov nekrajevnih imen, ki jih podomačujemo {40–41/IV}, kot posebnosti {42/IV} navedene tudi izjeme in odstopanja od pravil, npr. izjeme pri imenih držav, imenih pomembnih ulic ter nekaterih zveznih držav in pokrajin.

Prevzemanje lastnih imen (zlasti uradnih imen držav, zveznih držav in nekaterih upravnih enot) je torej predstavljeno kot družbeni dogovor, katerega upoštevanje je zlasti pri sporazumevanju v formalnih okoliščinah in v mednarodnem prometu obvezujoče. Pri vseh drugih kategorijah zemljepisnih lastnih imen, naštetih v členu {40/IV}, pa je podomačena raba zaželeno, a so med imeni razlike: če se pri naravnih pojavih že skozi atlase uveljavlja slovenski eksonim (npr. [Golanska planota](#), [Katinski gozd](#), [Sueški prekop](#)), je podomačevanje pokrajin in nekaterih zveznih držav še neenotno ali pa je zaradi velike oddaljenosti potencialnega slovenskega imena od tujega smiselnost podomačitve vprašljiva: [San Marino](#) (slov. [Sveti Marin](#)), [Sierra Leone](#) (slov. [Levje Gorovje](#)). Pri KSZI v skupini za standardiziranje teh skupin imen sodelujejo jezikoslovci in geografi. Posebnost je ime [Gvineja Bissav](#),

pri katerem bi se slovensko ime glasilo najverjetneje [Bisavska Gvineja](#), povsem nepodomačena varianta pa [Guinea Bissao](#).

Posebna skupina so imena na novo odkritih nebesnih pojavov, ki jih seveda podomačujemo, niso pa še vključena v aktualne priročnike, tako da je najdostopnejši vir zanje spletna enciklopedija Wikipedija ali objave strokovnjakov v dnevnem časopisju (npr. [Marinerjeve doline – Valles Marineris](#)).

Stvarna imena

Pisno nepodomačena stvarna imena

V SP 2001 je tej skupini namenjen le en člen, ki kot primer stvarnih imen, ki jih puščamo (pisno) nespremenjena, omenja »imena glasil in podjetij« (§ 211). Prenovljeno podpoglavje {43/IV} je pri navajanju skupin imen izčrpnjše; oblikovane so bile ob naboru zgledov v gradivu in ob vprašanjih v Jezikovni svetovalnici. Imena glasil so tako preoblikovana v sodobni stvarnosti ustrezajoča imena časopisov in revij ter spletnih portalov ([Le Monde](#), [Nature](#), [Arnes](#)); dodano je opozorilo, da se pri nekaterih imenih časopisov in revij člen na začetku imena pogosto izpušča ([Spiegel](#), [Guardian](#)). Kot samostojna skupina so nadalje navedena še: imena tiskovnih agencij in medijskih hiš ([Reuters](#), [Al Jazeera](#)); imena posameznih vozil, npr. ladij, zračnih plovil, vlakov, vesoljskih plovil ([Prince of Venice](#), [EuroCity](#)); imena športnih klubov ([Manchester United](#)); imena podjetij in industrijskih izdelkov ter zaščitnih blagovnih in storitvenih znamk ([Aspirin](#), [Booking](#), [Microsoft Windows](#)). Znamke so torej v prenovljenem poglavju brez izjeme pripoznane kot stvarna lastna imena, njihov morebitni podomačeni zapis in posledično mala začetnica pa je lahko le rezultat procesa apelativizacije – gre za spoznanje, utemeljeno že v znanstvenih prispevkih (gl. npr. [Dobrovoljc](#) 2012) in pogosto ponazorjeno ob konkretnih zagatah v Jezikovni svetovalnici.

Prevajanje stvarnih imen

Pri prevajanju stvarnih imenih {44/IV} so glede na pogostnost prevajanja v samostojna člena ločena tista imena, pri katerih je prevajanje dosledno, ter tista, pri katerih je pogosto in ne nujno. To dvojnost je zabeležil že SP 2001, a je ni podrobneje razčleni (§ 212: »Stvarna lastna imena po potrebi, imena umetnostnih del pa praviloma prevajamo«).

Poleg umetnostnih del je nabor zgledov pokazal, da bolj **dosledno** prevajamo imena besedil, naslove oz. imena knjig, filmov, predstav, bolj znanih skladb, slik, kipov, spomenikov, arhitekturnih in drugih umetniških stvaritev ter imena zakonov, listin, pogodb in uredb. Večina naštetih skupin je ponazorjena z zgledi, pripisani so jim jeziki, iz katerih prihajajo, in izvorniki, npr. [Čarobna piščal](#) (nem. *Die Zauberflöte*).

Med **pogosto** prevajanimi stvarnimi lastnimi imeni so bile prepoznane tri večje skupine: imena družbenih in političnih organizacij, ustanov, njihovih enot in združenj ([Univerza Stanford](#), [Svet Evropske unije](#)); imena verskih skupnosti ([Katoliška cerkev](#), [Jehovove priče](#)); imena kulturnih, športnih in drugih prireditev ter tekmovanj ([Frankfurtski knjižni sejem](#), [Newyorški maraton](#)). Tudi tem so pripisani jeziki izvora in izvorniki. Dodani sta še dve aktualni opozorili, in sicer o možnosti slovenjenja imen projektov, programov in pobud, ki so (delno) sestavljena iz občnih poimenovanj ([Horizon 2020 – Obzorje 2020](#)), ter o rabi kratic iz (ne)prevedenih stvarnih imen ([OZN](#) namesto [UN](#), vendar [IMF](#) za [Mednarodni denarni sklad](#)).

Prečrkovanje lastnih imen

Pri prečrkovanih lastnih imenih {46–47/IV} pravopisna praksa sledi spoznanjem v geografski stroki (gl. npr. Kladnik 2007) in deloma premikom v rabi (gl. vprašanja in odgovore v Jezikovni svetovalnici na to temo) ter se odmika od predpisa v SP 2001. Pri imenih, prepisanih iz nelatiničnih pisav, predvideva, da se ravnamo po sprejetih pravilih **mednarodnih latiničnih prečrkovanj** (torej jih v primerjavi z občnimi poimenovanji ne zapisujemo več fonetično), če ta obstajajo.

Izjemi, ki sta zapisani kot posebnost {47/IV}, predstavljajo:

- (a) uveljavljena imena, katerih zapis, skladen s fonetično uresničitvijo, se je že ustalil ([Ganeša](#), [Kjoto](#));
- (b) imena, prepisana iz slovanskih ciriličnih pisav (srbska, makedonska, ruska idr.), pri katerih sledimo slovenskim pravilom za prečrkovanje iz cirilice ([Svetlana Aleksijevič](#)).

Zaradi pogostih zadreg pri posameznikih, ki imajo svoja imena zapisana s cirilično pisavo (ta kot slovanska pisava omogoča natančen in fonetično ustrezen prepis v slovenščino), vendar jih prečrkujejo mednarodno, najpogosteje tako, da jih znajo izgovoriti angleško govoreči ([Liudmyla](#) namesto [Ljudmila](#), [Tsvetkov](#) namesto [Cvetkov](#)), je v drugi posebnosti dodano opozorilo, da lahko **posamezniki** (posamezni nosilci) svoje ime registrirajo v obliki, ki je vzpostavljena bodisi po mednarodnem ali po fonetičnem prečrkovanju.

SPLOŠNA NAČELA ZA PREVZEMANJE BESED

Prilagoditve pisave

V SP 2001 je v členu 172 podano načelo, da »/p/isno podobo prevzetih osebnih lastnih imen načeloma ohranjamo«. V skladu s tem je v poglavju »Pisave za posamezne jezike« (§ 1071) pri pisavah za jezike, ki imajo ločevalna znamenja (diakritike), zapisano, da ločevalno znamenje opustimo **le**, če pisalno orodje »nima katere črk tujih pisav«. Tako je npr. predlagano za poljske *ł*, *ń* in *ó* opuščanje ločevalnih znamenj, za črke *ż*, *ź*, *ś* in *ć* pa zamenjava z *z*, *ž*, *š* in *č* (§ 1078). Uporabniki so pogosto prezrli pogoj, da je opuščanje ali menjanje črk sprejemljivo v posebnih tehničnih okoliščinah, s čimer so se izognili zamudnemu iskanju poljskih, nordijskih ipd. znakov, sicer pa ne, saj jih pišemo z vsemi ločevalnimi znamenji (§ 216). Že ob izidu SP 2001 so računalniki v nasprotju s pisalnimi stroji omogočali nabore tujih črk, zato so bili ti predlogi takrat le dobrodošel ovinek v nestrokovnem, poljudnem pisanju in hkrati nakazana smer za zamenjave pri podomačevanju občnih poimenovanj.

V prenovljenih pravilih puščamo pri pisno nepodomačenih prevzetih besedah in besednih zvezah vse prvine latiničnih pisav nespremenjene {48/IV}: [Esterházy](#), [fin de siècle](#). Pregled gradiva je pokazal, da uporabniki pogosto dvomijo o tem, ali naj se ločevalno znamenje ohranja tudi v tvorjenkah iz imen, zato pojasnjujemo {49/IV}, da jih ohranjamo npr. tudi v pridevniških ([Mérída](#) – [Mérídska Kordiljera](#)) in samostalniških izpeljankah ([Braşov](#) – [Braşovčan](#) – [Braşovčanka](#)). Poenostavljeni zapis je v slogovno-pojasnjevalnem razdelku, ki ga uvaja pisalo, omenjen zaradi sodobnega komuniciranja z omejenimi nabori znakov ali za zapise v naglici, npr. na pametnih telefonih, na teletekstu, v nekaterih spletnih urejevalnikih ipd.

Razmerje črka – glas

Podpoglavje »Razmerje črka – glas« {48–49/IV} je glede na zapleteno problematiko prevzemanja iz tujih jezikov poenostavljeno in prinaša le krovno pravilo. Pripravili smo koncept izčrpnjega prikaza tujih jezikov, v katerem bodo zajeti pisava, izgovor (naglasno mesto ter razmerje med črkjem in glasovi), preglednica z zapisom in izgovorom z ustreznimi slovenskimi glasovi ob upoštevanju slovenskih jezikovnih zakonitosti ter zgledi. Pomembna razlika glede na SP 2001 bo – kadar je glede na specifiko jezika to mogoče – dopolnitev s položaji, v katerih se črka/črkovni sklop glasovno uresničuje drugače kot v slovenščini, naj gre za črke z ločevalnimi znamenji, veččrkja za en glas ali posebne črke, ki jih ni v osnovnem latiničnem črkopisu. Vključena bosta tudi razdelka o podomačevanju občnih poimenovanj in lastnih imen ter pregibanje, povsod pa bo mogoče opozoriti tudi na posebnosti. Odločitvi o prikazu specifičnih jezikovnih dejstev pri posameznih jezikih, ne pa v poglavju »Prevzete besede in besedne zveze«, je botrovalo dejstvo, da bi bilo poglavje preobloženo, saj so (a) med jeziki velike razlike in (b) naslovnik, ki ga zanima določen jezik, vse potrebno najde na enem mestu, tudi povezave na člene, v katerih se bo seznanil z ustreznim krovnim pravilom.

Zavedamo se, da je za načrtovano predstavitev tujih jezikov nujno sodelovanje strokovnjaka za posamezni jezik in člana/članov pravopisne komisije. K sodelovanju je bilo povabljenih nekaj piscev. Večina se jih je naklonjeno odzvala in nekateri rokopisi že čakajo na recenzijo.

Začetnica in ločila

Za imena, ki jih ne prevajamo, pravila iz SP 2001 dopolnjujemo z razdelkom »Začetnica in ločila« {50/IV}, v katerem opozarjamo na ohranjanje ločila v tvorjenkah, npr. [Baden-Baden](#), [baden-badenski](#), ali v primeru opuščaja na njegovo opuščanje [Val d'Isère](#), [valdisèrski](#).

Prilagoditve glasov in naglasa

Pri pripravi poglavja o glasovnih prilagoditvah prevzetih besed in besednih zvez slovenščini smo se zavedali, da se bodo načela, predstavljena v tem poglavju na osnovi splošnega poznavanja procesa podomačevanja, v naslednji fazi, tj. ob pripravi preglednic za prevzemanje iz posameznih jezikov, najbrž še nekoliko spremenila. Že pri slovarskih redakcijah v pravopisnem slovarju, ob zapisu izgovora, poslušanju govorcev sodobne knjižne slovenščine – brane in prosto govorjene – pa se kažejo precejšnja odstopanja na nekaterih tradicionalno zaprtih področjih. Čeprav smo v členu {51/IV} zapisali, da v slovenskem knjižnem jeziku tudi prevzete besede izgovarjamo z glasovi in naglasom slovenskega knjižnega jezika, se zavedamo, da se vsaj pri lastnih imenih, ki jih moramo zaradi identifikacijskih razlogov ohranяти zapisana v skladu z izvirnikom, oblikuje podsistem knjižne slovenščine, ki ga skušamo opisati v poglavju »Zamenjave tujih glasov«.

* * *

Norma slovenskega govornega jezika je zaradi velikega števila narečij načeloma precej variantna. V zgodovinskem razvoju jezika je pri njegovem normiranju dopuščala večjo variantnost vse do današnjih dni. Ta se ob splošni raznolikosti govornega uresničevanja sestavin iz različnih jezikov, ki jo zagotavlja digitalni (spletni) prenos in shranjevanje govora, samo še dodatno utrjuje in potrjuje v rabi. Vendar ni brezmejna, saj nas zakonitosti zborne izreke in pregibnost slovenskega knjižnega jezika silijo tudi v prilagoditve.

Osnovno načelo prevzemanja glasov in naglasa pri prevzetih besedah v slovenščini je **prevzemanje s slovenskimi fonemi in njihovimi variantami** (alofoni), tj. prevzemanje s slovenskimi glasovi in po

slovenskih glasoslovnih zakonitostih {52/IV}. To pravilo velja tudi za tista naša krajevna imena, priimke in imena, pri katerih upoštevamo **načelo regionalnosti in družinskega izgovora** {69–72/IV}.

Zamenjave tujih glasov

V slovenskem knjižnem jeziku sta zapis in izgovor tesno povezana, kar je še dodatno spodbujeno s tradicionalno večinoma fonetičnim zapisom – ena črka načeloma pomeni en glas (fonem s svojimi izgovornimi variantami, tj. glasovi). To se korenito spremeni pri prevzemanju iz tujih pisav, saj razmerje ni več tako preprosto: mnoge prevzete črke in črkja so izgovorno lahko precej drugačni od pričakovanih in v tujih jezikih govorno ustrezajo fonemom, ki so nam tuji. Zanje zato skušamo poiskati najustreznejše slovenske glasove. V pričujočem predlogu pravil se pri nekaterih smernicah oddaljemo od načel SP 2001 (§ 222), kar je komentirano v nadaljevanju.

Posebna pozornost je namenjena zaokroženim samoglasnikom (t. i. **preglašeni samoglasniki**), ki so zapisani z dvema vzporednima pikama (tj. tremajem) nad črkama *u* in *o* {53/IV}. Pri izgovoru imen iz drugih jezikov sledimo naslednjim smernicam:

- (a) Črka *ü* se pravorečno načeloma izgovarja kot *i* (**Krüger** [kríger]).
- (b) Črko *ö* načeloma izgovarjamo kot ozki *e*, pred *r* pa kot široki *e*. Ker je naglašeni *e* pred *r* v prevzetih besedah načeloma izgovorjen široko, npr. **šofêr**, **univêrza**, to velja tudi za *ö* pred *r* v starejših prevzetih besedah (**Förster** [fêrster]). Opozarjamo pa, da v nekaterih prevzetih besedah danes tudi v knjižnem jeziku slišimo polglasniški izgovor, saj je široki *e* zelo oddaljen od izvirnega preglašenega *ö*, npr. **Jörg** [jêrg-] in [jêrg-]. Izgovorom, ki odstopajo od splošnih načel prevzemanja, bo treba pri fonetičnih raziskavah sodobne govorjene slovenščine nameniti posebno pozornost.

Pri tistih govorcih, ki imajo v narečju zaokrožene glasove, opažamo neustaljenost, kar obravnavamo v razdelku »Prilaganje narečnih in regionalnih posebnosti«.

V krovnih pravilih opozarjamo npr. na **nosne samoglasnike**, ki jih sodobna knjižna slovenščina ne pozna, zato namesto nosnikov iz tujih jezikov izgovarjamo samoglasnik in soglasnik *n* oz. *m* (**Macron** [makrón], **bombonjera**). **Mehčane in mehke soglasnike** {55/IV} pred samoglasniki izgovarjamo kot soglasnik + *j* oz. kot navaden soglasnik: **Němcová** [njémcova] in [némcova]; **Karađorđević** [karadžórdžević].

Prav tako ne izgovarjamo drugačnih zapornikov ali pripornikov {56/IV}, ampak jih zamenjamo z najbližjimi slovenskimi knjižnimi glasovi, npr. angleški /θ/ v imenu **Elizabeth** nadomesti slovenski /t/ – [elízabet].

Slovenski soglasniki se izgovarjajo hipno in kratko, načeloma jih **ne podaljšujemo**. Zato tuje dolge soglasnike, ki so pogosto pisani s podvojenima črkama in so **črkovni sklopi**, izgovarjamo krajše, tj. z enojnim soglasnikom {57/IV}, npr. it. **Barilla** [baríla], če so **dvočrkje**, pa z ustreznim glasom, npr. španski // kot [lj] (**Murillo** [muriljo]).

Tudi pri prevzetih besedah upoštevamo pravila prilikovanja slovenskih glasov {58/IV}: **Georgetown** [džórc̣taun].

Podrobnosti o prevzemanju samoglasnikov in soglasnikov bodo predstavljene pri posameznih tujih jezikih.

Prevzemanje zvočnika v

Zvočnik v izgovarjamo (kakor v neprevzetih besedah) pred samoglasniki zobnoustnično (*avokado*), tako tudi v pisno podomačenih prevzetih imenih: *Nikaragva* {61/IV}, ki so pisno podomačena (< *Nicaragua*). Če je v jeziku pisna dvojnica tipa *Gvatemala* |država| nasproti *Guatemala* |glavno mesto|, ju izgovarjamo enako: [gvátémala].

V primerjavi s SP 2001 pa se je komisija odločila, da se pri prevzemanju lastnih imen iz nekaterih tujih jezikov dopušča tudi izgovor dvoustnične dvoglasniške variante pred samoglasnikom, npr. *Juan* [hɥán] {60/IV} (v SP 2001: [huán], prej v SP 1962 [hɥán] ter v SSKJ *donhuan* [donhɥán]). Gre za imena, pri katerih se v črkovni sklop **u + samoglasnik** uresničuje **enozložno**. Dopuščanje dvoustnične dvoglasniške variante fonema /v/ v položaju pred samoglasnikom je torej v tej fazi priprave pravopisnih pravil predlog, pri katerem dopuščamo možnost omejitve na posamezne jezike ali položaje.

V tem predlogu pravopisnih pravil in slovarju so vse tri dvoustnično izgovarjane različice fonema /v/, tj. [ɥ], [w] in [ɱ] zapisane z istim znakom, in sicer ɥ.

Mesto naglasa ter kolikost in kakovost naglašanih samoglasnikov

Slovenski knjižni jezik spada med jezike z **nestalnim mestom naglasa** – naglasno mesto ni vezano na točno določen zlog v besedi. Zato mesto naglasa v prevzetih besedah načeloma ohranjamo, naj gre v tujih jezikih za prosti ali stalni naglas. V francoskih besedah naglas ostane na zadnjem zlogu, v madžarščini, češčini, finščini na prvem, v poljščini na predzadnjem zlogu itd.

Tujih **tonemov** (npr. srbsko-hrvaških, kitajskih ali nordijskih) {62/IV} ne prevzemamo, pri čemer sledimo usmeritvam SP 2001 (§ 222).

Pri prevzemanju iz jezikov, ki imajo **premično naglaševanje**, upoštevamo le naglas osnovne (imenovalniške) oblike. V izvirnih dvonaglasnicah in dvonaglasnicah iz jezikov, v katerih je naglašen vsak zlog posebej, se ohranja dvonaglasnost, npr. kitaj. *Jianlian* [džjênljên], korej. *Daedjeon* [dêdžôn] {65/IV}.

SP 2001 (§ 222) o **kakovosti nenaglašanih e-jev in o-jev** navaja, da sta pri prevzemanju »praviloma ozka, ne glede na to, kako se izgovarjata v izvornem jeziku«. V slovenščini ju označujemo z ostrivcem, ki pomeni mesto naglasa, dolžino samoglasnika in kakovost – ožino e-ja oz. o-ja (*Edward* [édvard-], *Scopoli* [skópoli]). To načelo je upoštevano tudi v novih pravilih {64/IV}, s pomembno razliko, ki temelji na sodobnih težnjah v rabi, ki kaže, da to pravilo pri prevzemanju imen iz širše znanih jezikov (predvsem angleščine, za izglasne nosnike pa tudi francoščine) v rabi ni zdržalo. Dodajamo ugotovitev, da sta pod vplivom izvirnih jezikov naglašena e in o pogosto široka {65/IV} in tako bližja izvornemu fonemu (npr. *jazz/džez* [džêz], *cash* [kêš], *pop* [pôp], *rap* [rêp], *Macbeth* [mægβêt], *Papin* [papên]). V nekaterih primerih je mogoča dvojnica: *Potter* [póter] in [pôter] {65/IV}. Podrobnosti so pojasnjene v poglavju o tujih jezikih. Ob kakovosti nenaglašanih e in o se odpira tudi vprašanje t. i. **stranskega naglasa**. Z njim bi se dalo v slovenskem jeziku pojasnjevati ozkost nenaglašanih e-jev in o-jev (*Weiss* 2020), ki sta v *Slovarju novejšega besedja* (2013), drugi izdaji *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (2014) in pri kraticah v *ePravopisu* označena s piko pod samoglasnikom: *CD* -ja [...] [çédé-êja] m.

Položajno se samoglasniki v prevzetih besedah vedno izgovarjajo po pravilih slovenskega knjižnega jezika {64/IV}, in sicer:

- (a) široki naglašeni *e* pred glasom *j*: **ideja** [idêja], **Keynes** [kêjns];
- (b) široki naglašeni *o* pred glasom *v*: **Bowie** [bôvi], **Lvov** [lvôv-], **supernova** [súpernôva];
- (c) široki naglašeni *e* pred črko *r* v prevzetih besedah: **Harry** [hêri].

Nenaglašeni samoglasniki so v slovenščini le kratki, zato nenaglašeni dolžin, kot jih poznajo v hrvaščini, srbščini, češčini idr., ne izgovarjamo. Češki priimek **Dvořák** izgovorimo [dvóržak] {65/IV}, kar se ne razlikuje od smernic v SP 2001.

Prevzemanje polglasnika

Polglasnik je v slovenskem knjižnem jeziku zapisan s črko *e* (**minister**, **pes**) ali ni zapisan, npr. ob *r*, če je ta v položaju med dvema soglasnikoma (**ministrski**). Podobno je v prevzetih besedah, v katerih je lahko zapisan z drugimi črkami, npr. **Curtis** [kàrtis], ali ni zapisan, npr. **McDonald** [mægdônald-].

V prevzetih besedah sledimo zakonitostim slovenskega jezika: pozorni moramo biti na izgovor polglasnika, ki bi, tako kot v slovenskih besedah (npr. **pes psa**), pri sklanjanju in tvorjenju novih besed lahko izpadel, pri čemer bi nastal neizgovorljiv ali težko izgovorljiv soglasniški sklop. Zato imamo v slovenščini npr. glavno mesto Amerike **Washington** prevzeto kot [vášinkton], torej se izgovor intenzivneje ravna po načelu »govori, kot je zapisano« in je približan zapisu. Po drugi strani je že SP 2001 odstopal od načelnega pravila in v slovarju dopuščal polglasnik v izvornem izglasnem končniškem obrazilu (**Manhattan** -ttna [menhétən]), saj pri pregibanju ni težko izgovorljivega soglasniškega sklopa, vokaliziral pa ga je v začetnem položaju. V tem predlogu pravopisnih pravil sta navedena oba polglasnika (**Manhattan** [mænhétən]; {66/IV}). Približevanje izgovora zapisu je sicer predvideno samo v izjemnih primerih, soodvisnih od pregibanja in zahtevnejših soglasniških sklopov oz. njihovega razbijanja z nepolglasniškimi samoglasniki: **washingtonski** [vášinktonski]. Če bi jih izgovarjali s polglasnikom in bi ta polglasnik potem pri pregibanju izpadel, bi nastal soglasniški sklop -*nktn-* oz. -*nktnsk-*, ki pa ni izgovorljiv oz. je zelo težko izgovorljiv. Zato v končajih -*son*, -*xon*, -*sen*, -*ton* v slovenščini praviloma ne izgovarjamo polglasnika, kar se izkazuje pri pregibanju; tam polglasnik (a) ne izpade {68/IV}, npr. **Andersen**, rod. **Andersena**, (b) izpade v lažje izgovorljivih sklopih, še posebej v besedah iz nemščine, npr. **Bellingshausen**, rod. **Bellingshausna**.

Končniški polglasnik pri francoskih imenih je premaknjen pred soglasnik: **Sartre** – franc. [sártrə] > slov. [sártər], pri čemer ni odstopanja od SP 2001.

Odstopanja od pravil SP 2001 pa so pri polglasniku v zadnjem naglašenem zlogu, npr. pri kitajskih imenih. Z *e*-jem zapisani polglasnik tu ni vokaliziran v *e* in se tudi pri pregibanju ohranja, npr. **Yan Lianke** [ján ljênkə], rod. ed. **Yan Liankeja** [ján ljênkəja] ({66–68/IV}). Slovenščini sistemsko to ni tuje, saj se ravna po zgledu črkovalnih kratic tipa **SSKJ** [səsəkəjè], rod. ed. **SSKJ-ja** [səsəkəjèja], polglasniška končnica pa se tako pridružuje drugim naglašenim samoglasniškim končnicam pri samostalnikih moškega spola, katerih osnova se pri sklanjanju podaljšuje z *j*.

Prilagoditve narečnih in regionalnih glasovnih posebnosti

Kot je pojasnjeno že v uvodu {2/IV} v poglavje o prevzemanju, v slovenski knjižni jezik vključujemo tudi besede iz slovenskih narečij in imena, ki zaradi regionalnosti odstopajo od knjižnojezikovnega sistema.

Poglavje je novo, saj se je pri knjiženju doslej sledilo osrednjeslovenskim govornim navadam in se je zanemarjalo načelo osebne ali regionalne identifikacije osebe. Pri zemljepisnih imenih in priimkih se –

podobno kot pri prevzetih imenih iz tujih jezikov – ohranja izvorno mesto naglasa {69–72/IV}, npr. **Mačkôvec** (vsi kraji na Dolenjskem), **Máčkovec** (pri Kočevju oziroma Čakovcu), **Mačkôvci** (v Prekmurju); **Rádenci** (na obrobju Slovenskih goric) in **Radénci** (ob Kolpi); **Pléterski** in **Pletêrski**, **Kôvačič** in **Kováčič**. Pri osebnih imenih {71/IV; posebnost 1} se naglas načeloma ustali glede na normativno prevladujoče območje, tj. osrednjo Slovenijo, npr. **Antón Martín Slómšek**. Če posameznik želi ohraniti naglas imena, kot ga je vaje iz svojega okolja (**Máčkovec**), je taka praksa tudi v knjižnojezikovnih položajih sprejemljiva. Na to je opozorjeno v slogovno-pojasnjevalnem razdelku, označenem s pisalom. Ob tem naj opozorimo tudi, da se je taka navada uveljavljala že ob izidu SP 2001 – npr. Toporišič (2001; [Radijci o Slovenskem pravopisu 2001](#), str. 3).

Zaokroženih glasov v narečnih besedah ali pri imenih iz drugih jezikov tudi v knjižnem jeziku ne izgovarjamo povsem enako po vsem slovenskem prostoru (»Posebnosti« {71/IV}). Govorci iz narečij, ki take glasove poznajo, in poznavalci jezikov, v katerih imajo zaokrožene samoglasnike, jih zlasti v manj formalnih govornih položajih izgovarjajo tudi zaokroženo (**Türk** [tír̩k] tudi [túr̩k]). Sicer se v govornem knjižnem jeziku ravnamo po tradicionalnih pravorečnih smernicah, ki preglašanih samoglasnikov in drugih glasovnih narečnih posebnosti (npr. mehkonebnega zvonečnega pripornika *y*) v knjižnem jeziku pri izgovoru tujih imen (npr. iz češčine) ne predvidevajo. Tudi na tem področju nimamo raziskav, ki bi npr. izkazala, kako zaokrožene glasove izgovarjajo aktivno dvojezični v slovenskem zamejstvu ob stiku z jezikoma, ki te glasove imajo.

Prilagoditve in spremembe slovničnih kategorij

To podpoglavje je glede na SP 2001 novo. V njem so na kratko predstavljene spremembe v naglasu, spolu in številu pri prevzetih besedah glede na izvorni jezik. Po potrebi bodo omenjene tudi v poglavju o posameznih tujih jezikih.

Pregled rabe je pokazal, da se pri občnih poimenovanjih pojavljajo zadrege glede spola in/ali števila vse od samostalnika **finale** do samostalnikov **gorgonzola**, **činčila** in **panda**, nekaj jih je tudi pri lastnih imenih (npr. **Karitas**, **Tenerife**). Prevzete besede in besedne zveze danes preidejo samo v moški in ženski spol, in to glede na izrazno podobo (v ženskega samo tista s končnico *-a*) ali naravni spol (imena bitij).

V členu {74/IV} je opozorjeno na spremembo naglasa v zemljepisnih imenih s **končniškim naglasom**, npr. **Москва** [maskvá] > **Moskva** [móskva]. Zaradi pisne končnice *-a* so taka imena podobna slovenskim (**Ljubljana**) in jih uvrščamo v ženski spol, naglas pa je umaknjen na začetek besede zaradi pregibanja. Samostalniki ženskega spola na naglašeni *-a* in z nepremičnim naglasom (**slà**, **temà**) so tako redki, da nimajo pritegnitvenega vpliva, poleg tega imajo (razen enozložnic) dvojnično naglasno mesto. V SP 2001 končniško naglasno mesto ohranja **Pietà** [pijetá], ki se sklanja po 3. ženski sklanjatvi kot imena ženskega spola z neglasovno (ničto) končnico. Prevzeto krajevno ime **Bogotá** [bogotá] je podomačeno na dveh ravneh: pisni (opuščanje ločevalnega znamenja na *a*) in izgovorni – umik naglasa na prvi zlog [bógota] v nasprotju s SP 2001, v katerem je bil na predzadnjem zlogu [bogóta].

Spol in/ali število so v procesu sprejemanja v slovenščino ohranila ali spremenila tudi nekatera zemljepisna imena. Pri razvrščanju glede na spol in število so se uvrščala po podobnosti s slovenskimi zemljepisnimi imeni:

- (a) tista s končnico *-e* (**Atene**, **Bariloče**, **Sirakuze**, **Termopile**) so postala množinska (tako kot **Brežice**, **Jesenice**, **Benetke**);

- (b) imena rek, ki bi se sicer končala na neglasovno (ničto) končnico, so po zgledu imen za naše reke dobila končnico *-a* in v nasprotju s spolom v izvirnem jeziku postala ženskega spola (franc. *le Rhône/Rhône* (m. sp.) – slov. *Rona* (ž. sp.)).

V razdelku »Posebnosti« {75/IV} je opozorjeno tudi na imena iz bližnjih okolij, pri katerih je knjižnojezikovna norma dinamična, saj smo kategorialne lastnosti sprejeli iz izvirnega jezika (npr. *Titovo Užice*, danes *Užice*), hkrati pa je po analogiji s slovenskimi imeni to ime pogosto uvrščeno tudi med množinske samostalnike ženskega spola: srb. *Užice* – v *Užicu* (s. sp. mest. ed.) / v *Užicah* (ž. sp. mest. mn.).

Da razvrščanje v ustrezen spol ali število pri prevzemanju tujih imen ni preprosto, dokazuje tudi zemljepisno ime *Tenerife*, ki se v rabi v mestniku pojavlja v kar treh oblikah, in sicer *na Tenerifih* (m. sp. mn.), *na Tenerifu* (m. sp. ed.) in celo *na Tenerifi* (ž. sp. ed.) – če že, potem bi moralo biti *na Tenerifah* (kot v *Atenah*). Najbolje ga je po obliki in podobnosti z drugimi že dolgo prevzetimi (*Čile*, *Belize*, *Karlsruhe*, *Lahore*, *Ostende*) uvrstiti med imena moškega spola ednine (*Tenerife*, rod. ed. *Tenerifa*, mest. *na Tenerifu*), za kar govori tudi dejstvo, da se *Tenerife* imenuje le eden od otokov.

Prevzemanje je zahtevno s kategorialnega vidika tudi pri občnih poimenovanjih. V členu {76/IV} so predstavljene tendence, ki temeljijo na raziskavah rabe pri posameznih besedah, ki so bile objavljene v člankih jezikoslovcev ali v Jezikovni svetovalnici.

V moški spol se uvrščajo tista na neglasovno (ničto) končnico, v ženskega pa na končnico *-a* z redkimi izjemami, med katere spada npr. *gorgonzola*, zdaj po obliki ženskega spola, ko je bila manj znana, pa zaradi verjetnega prevzemanja prek nemščine (nem. *der Gorgonzola*) moškega spola. Med samostalniki na *-a* so se npr. prevzete besede *činčila*, *ara* in *panda* v slovarskem delu SP 2001 uvrščale v moški spol, v rabi pa je zaradi prekrivnosti končnic 1. ženske in 2. moške sklanjatve v poljudni rabi prišlo do prehajanja v ženski spol, kar je mogoče razbrati iz ujemanja v spolu s pridevniškimi in glagolskimi oblikami. Moški spol se ohranja v zoologiji za poimenovanje družine zveri, in to v množini, npr. *pande* kot družina dveh vrst zveri, in sicer je ena vrsta *mačji panda* (*Ailurus fulgens*), druga pa *orjaški panda* (*Ailuropoda malanoleuca*).

Zanimiv je zgled *finale* s končnico *-e*. Ker ta končnica ni značilna za moški spol in ker se samostalniki srednjega spola (v katerih lahko končnica *-e* nastopa le za *c* in *j*, npr. *jajce*, *polje*, ne pa za *l*) v govornem jeziku maskulinizirajo, lahko domnevamo, da se je zaradi neke vrste hiperkorektnosti zgodil ravno obraten proces in *finale* nekateri zmotno uvrščajo v srednji spol, s podobnim samostalnikom *bienale* (seveda moškega spola) pa ni težav.

V rabi so obstajale težnje, da bi prenašali oz. »prevajali« tudi izvorni spol, da bi bili npr. francoski besedi ženskega spola *la boutique* in *la chanson* tudi v slovenščini ženskega spola, zaradi česar bi jim dodali končnico *-a*, tj. *butika* in *šansona*. Prevladala je izrazna podoba in z njo moški spol: *butik*, *šanson*. O tem pričajo tudi drugi zgledi.

Stara, iz latinščine prevzeta beseda *skripta* je še v slovarju SP 2001 srednjega spola množine, zaradi močnega signala, izraženega v končnici *-a*, pa je v šolski rabi prešla v ženski spol množine (*skripte*), kar je SP 2001 ponudil kot žargonsko možnost. V drugi izdaji SSKJ (2014) je za knjižni jezik že predvidena dvojnica, in sicer *skripta skripte* (ž) ter *skripta skript* (s mn.). Ne povsem enakovredno dvojničnost (bolj priporočljiv je bil moški spol) v slovarju SP 2001 ohranjata prek nemščine iz latinščine prevzeta beseda *karitas* (kar je deloma neuskkljeno s stvarnim lastnim imenom *Slovenska karitas*) in iz grščine prevzeta beseda *polis*.